

Alac statim mulsū antequā immutetur ab aere: quia uelociter immutat. Et lagana, & caseus humi-
 dus, & panis similē bene paratus, & ex arte coctus, & panis frumenti, et caro uituli, & partes, & u-
 bera, & hepata, & interiora, & de granis fabā: & de uino id, quod boni est odoris, dulce. omnia hęc
 generant chymum bonum & crassum. Omnia cibaria, quæ non tēperata sunt, non generant CAP. 6
 sanguinē purum, mundū, clarum. Et cibariorū mali chymi tres sunt species. Eorum em̄ sunt, quæ
 addunt in phlegma. Et eorū sunt quæ addunt in cholera rubrā. Et eorū quædam sunt, quæ addunt
 in cholera nigram. Et oportet omnē hominem dimittere multitudinem eorum, & continuatio-
 nem assumptionis eorum. et si em̄ digerant ea, nec inferant nocuentū cito: tñ adunantur in cor-
 pore cōtinuantis acceptionē eorū in longo tempore chymi generantes ægritudines malas. Et nō
 dimittat omnē speciem eorū, quæ addit in eo id, quod dominat in corpore eius: sed accipiat etiam
 id, quod est oppositū ei, quod dominatur corpori, quod est nocuū minus. Et ego finio rememora-
 tionem horum cibariorum. Et memoro, quod generat ex quolibet eorum. Et dico, q̄ omne quod
 accipitur ex pane, & farina multi furfuris, & frumenti antiqui aut farinę, est mali chymi, addens in
 cholera nigram. Et caro pecudis omnis addit aliquid in phlegma. Et caro capræ multorū annorū
 omnis addit in melancholiam. Et mala est caro hirci, & caro bouis, & hirci syluestris. Et post caro
Bhirci maxime non castrati. Et post caro pecudum multorum annorum. Et post caro bouina. Et ex
 istis caro castrati est melior multum. Et caro capreoli, cerui, & leporis, sunt præter malitiam, quā
 memorauimus. Et de membris animalium, renes sunt mali chymi, propter spumositatē, & super-
 fluitatem, quas acquisiuerunt ex malitia urinæ. Et cerebrum addit in phlegma. Et omnes uentres
 addunt in phlegma, propter multitudinem superfluitatis eorum. Et oua cocta in tegamine uel in
 testis, generant nutrimentum crassum, & corruptibile. Et similiter caseus, & maxime antiquus.
 Fungi generant chymū crassum, & frigidū. Et fœnum græcum, & cicera, sunt mali chymi, propter
 id, quod est in eis de caliditate. Et lentes addunt in melancholiam. Et milium, & panicū generant
 sanguinē crassum. Et pisces duri quibus dñatur uiscositas, generant phlegma: Et si fuerint saliti &
 antiqui, generant melancholiam. Et ficus sicca si multæ sumantur ex eis generant superfluitates
 putridas, & multiplicant pediculos: Et pira, & poma, si comedantur matura, generant chymū fri-
 gidum. Et similiter cucumeres, & citruli, & aqua bathecæ, & cucurbitæ aliqñ anteq̄ digerantur,
 adducunt in corpore accidentia mala: & aliquando faciunt in stomacho corruptionem. corrup-
 puntur. n. in eo, & generant chymum malum: & maxime si inueniant in stomacho malam super-
 fluitatem. & ideo accidit indigestio illi, qui comedit bathecā. Et olera omnia sunt mali chymi, p-
Cpter multitudinem superfluitatum in eis, & paucitatem nutrimenti. Et cepæ, & allia, & raphanus,
 & rapæ, & pastinacæ, propter malitiam caliditatis, quæ est in eis, & acuitatis. Et qñq̄ addit in cho-
 leram, & qñq̄ melancholiā, sicut meminimus iam. Sed quæ coquunt & effundunt ab aqua illa,
 & coquuntur cum alia, mouetur caliditas & acuitas ab eis. Et bedarus calefacit sanguinem calefa-
 ctione forti. Et caules generant melancholiā: & similiter omnes herbæ similes. Cibaria media CAP. 7
 sunt panis de farina crassa, & caro castrati, & ex uacca, & pecude: & ex membris, lingua, & intesti-
 na, & aures: & ex fructibus, uuæ, & batheca, & maxime appēsæ, & ficus mature humidæ, & sicca,
 cū nucibus, & castanæ: & ex oleribus, lactuca, & post endiuia, & post citruli, & atriplex, & por-
 tulaca, & olus iamenū, & acedula: & olera quibus non est multa acuitas. Cibaria calida con- CAP. 8
 ueniunt ei, cui dominatur frigiditas: & in temporibus, & in partibus frigidis, & in ciuitatibus frigi-
 dis. & uitare debet ipsa ille, qui est calidæ complexionis, & in temporibus calidis, & in ciuitatibus
 calidis: quorū sunt frumentum coctū, & panis frumenti, & cicera, & fœnum græcū, & dactyli, &
 sesamū, & cannabis, & uuæ dulces, & passulæ dulces, & apiū, & ruta, & raphanus, & rapæ, & sina-
 pi, & pastinacæ, & allia, & cepæ & porri, & caseus antiquus, & uinū dulce & calidū, & uinū dulce
 antiquū citrinū. Cibaria frigida debent administrari ei, qui est calidi corporis, & in tempori- CAP. 9
Dbus calidis, & in ciuitatibus calidis. Et eorum est hordeū, & omne quod fit ex eo, & miliū, & pani-
 cum, & cucurbita, & batheca, & cucumeres, & citruli, & pruna, & psica: & quæ declinat ad aceto-
 sitatē, & ponticitatē, sicut uuæ, & passulæ, & fructus palmae, & radix eius: & lactuca, & endiuia,
 & portulacæ, & papauer, & poma, & pira, & granata pontica sunt frigida terrea: & ea q̄ sunt ace-
 tosa, sunt frigida, subtilia: & acetū frigidū, subtile nocēs neruis: & uinum nigrum ponticum est mi-
 nus calidum uino albo: sed tñ hoc est crassum, nocuū & malū. Cibaria sicca conueniunt ei, in CAP. 10
 cuius corpore dñatur humiditas, & in temporibus, & in ciuitatibus humidis. Et horū sunt lentes,
 & caules, & sauich sicca, & omne quod assat, & omne quod frixū est, & omne in quo plurimū ui-
 ni, & muria ponis, & acetū, & sinapis, & caro omnis multorū annorū animalis. Cibaria humida CAP. 11
 conueniunt ei, q̄ sicca cōplexionis est, & in tēporibus, & in ciuitatibus siccis. Et eorū est hordeū,
 & batheca, cucurbita, citruli, & cucumeres, & nuces humidæ, & uuæ, & ficus, & pruna, & radix
 palmę, & mora, & lactuca, & olus iamenū, & atriplex humida, & faseoli humidī. Iam memora CAP. 12
 mus, q̄ qñq̄ est in aliquo membro corporis morbus: & oportet sit plurimū intentionis tuæ in ci-
 barijs, quæ conueniunt illi mēbro: & maxime quando morbus existit in stomacho, aut in capite,
 aut in hepate, aut in splene, aut in renibus. & qñ stomachus est debilis, & mollis, rectificat eum ci-
 baria styptica, sicut cydonia, & oliuæ, & aquæ, quæ sunt salsa, & acetū, & oleum ponticū, & uuæ
 Spurij. Kx ij sepultæ

GALENO ATTRIBVTVS LIBER

sepulta in uinacijs uuarū, & agresta, & uinum ponticū subtilis odoris, & cortex citri, quando acci-
 pitur de eo parū, confortat stomachū: & qñ accipitur de eo multū, grauat: quia substātia eius sola,
 est durā digestionis. & omnis cibus & potus stypticus, si prēmittat ante alios cibos, stringit uen-
 trē: si accipiāt post alios cibos & potus, lenit uentrē. nam ppter duritiē eius adiuuat stomachū in
 deponendo cibū. Et aliqñ aggregatur in stomacho phlegma uiscosum, & adhærens, & auferens
 appetitū ab eo. Et rectificat eum cibaria, quæ incidūt phlegma, & mundificāt stomachū, sicut si-
 napi, & nasturtium, & raphanus, & uinū calidū, & nuges cum ficibus. Et aliqñ est mollis, & debilis,
 in quo est phlegma adhærens, & conueniunt, quæ amouent phlegma, & mundificant ipsum, &
 corrugant substantiam eius, & confortant, ut capparitis præparatus cum aceto solum, aut cū aceto
 & melle, & fumus terre, qñ comedit cum aceto, & uinum ponticum qñ miscetur cum uino calido
 boni odoris: Et quando generatur in stomacho calido, tunc cuscuta & apium mundificant eum.

CAP. 13 Sicla est mala stomacho propter mordicationē quam habet ex acuitate, & bauracitate: & rapē
 qñ non ualde coquuntur, propter mordicatiū, quod est in eis: & olus iamenum, & cathaf, pro-
 pter uiscositatem eorū. & ideo oportet, q̄ comedatur cū aceto & muria. & foenumgræcū est malū
 stomacho: facit. n. incensionem. & sesamū est malum stomacho, propter unctuositatem & multi-
 tudinem oleaginosæ substantiæ: & lac propter uelocitatem immutationis eius naturæ. nā acescit
 in stomacho frigidō, & conuertit in choleram citrinam in stomacho calido. & mel qñ plurimum
 accipit de eo, pungit stomachum, & facit incensionem. & batecha similiter facit incensionem, qñ
 non digeritur in stomacho: & generatur ex ipsa humor malus, & ideo generat indigestionem: &
 oportet, q̄ post comestionē batechæ accipiatur cibus plurimus boni chymi. & cerebra omnia sunt
 mala stomacho: & ideo oportet, q̄ comedantur cū origano, & mentastro syluestri, & sinapi, & sa-
 le. & medullæ, & uinum nouum, crassum, nigrū, ponticum, uelociter acescit in stomacho, & facit

CAP. 14 incensionem. Lac, & dactyli, & uua, quæ sepulta est in uinacijs uuarū, & ruta, & foenumgræ-
 cum, & sinapi, faciūt dolere caput, & uinum citrinum antiquū facit dolere caput, & inebriat plus,
 q̄ uinū ponticum nigrū: & uinum albū non facit dolere caput. & omne uinum paucam sustinens
 aquam non facit dolere caput: immo aliqñ sedat dolorem capitis: & est capiti melius, q̄ aqua qñ

CAP. 15 est sola. Cibaria quæ inflant uentrem, sunt cicera, & fabæ, & maxime quæ coquuntur integre:
 sed si torrefiant, minuitur earum inflatio: & post ista faseoli, & almesci, & lentes, & hordeum, qñ
 non bene coquuntur. & foca, & ficus humidæ generant inflationem: sed eorum inflatio descendit
 uelociter: & uuæ multum maturæ minus sunt inflatiuæ. sed ficus sicca non inflant, & humidæ in-
 flant. & lac generat in stomacho uentositatem: & mel qñ non coquitur: sed qñ coquitur & remo-

CAP. 16 uetur ab eo spuma eius, non inflat: & uinū dulce, & ponticum, & uua. Omnis cibus inflatiuus
 si sit bene paratus ex arte, & bene paratus in coctione & maturitate, minuitur eius inflatio: & si mi-
 scentur ei species dissoluentes uentositatem, sicut cinamomū, anisum, & alcheisim, & ruta minuit

CAP. 17 inflationē: & acetū mistum cū melle similiter tenuat uentrē, & expellit inflationē. De ijs, quæ
 mundificant est furfur, hordeū, & foenumgræcū, & batecha, & oleū dulce, & fabæ. & cicera nigra
 sunt eorum, quæ mundificant renes, & frangūt lapidem generatū in eis. & capparees cum aceto &
 melle, qñ comedūtur ante cibū, abstergunt & mundificant stomachum & intestinū, & aperiūt op-
 pilatiōes: & sicla etiā aperit oppilationes hepatis, maxime qñ comedit cū sinapi. & cepæ, & allia,
 & porri, & raphanus incidunt & subtiliant humores crassos: & caseus similiter subtiliat. & ficus
 humidæ & sicca mundificant, & abstergunt renes. & amygdalæ proprie amaræ mundificāt, & te-
 nuant, & aperiunt oppilationes hepatis & splenis: & adiuuant ad spuendū humiditatē ex pecto-
 re & pulmone. & fistici confortant hepar, & aperiunt oppilationē eius. & mel apū tenuat & mun-
 dificat: & maxime quod colligunt apes de arboribus calidis & siccis, siue planta, sicut est organū.
 nā mel tenuat sputum crassum, & iuuat ad spuendū. & secaniabin tenuat & incidit humiditatem
 crassam & uiscosam: & aperit oppilationē hepatis & splenis: & mūdificat pectus & pulmonē, & H
 uinū subtile mundificat uenas ab humore crasso, qñ ei est acuitas, & incisio: & confert ei, in cuius
 corpore est humor crassus, & frigidus: & uinum subtile aquosum adiuuat ad spuendū humiditatē
 ex pulmone, cū confortatione mēbrorū, & humectatione, & tenuatione crassarū superfluitatū, q̄

CAP. 18 sunt in eis, & hoc etiā operat uinū dulce. De ijs, q̄ oppilāt: horū est lac, qñ in eo fuerit aquosi-
 tas pauca: & similiter caseus multus. qm̄ adducit oppilationē in hepate, & lapidē in renibus ei, qui
 multiplicat assumptionē eius, & cuius renes, & hepar parata sunt recipere læsionē. & omnes cibi
 dulces sunt mali hepatis & renibus, qñ est in eis crassities. & lac si comedatur solū, auget crassities
 splenis, & hepatis: & si comeditur cū eo, quod subtiliat & mūdificat, sicut est mentastrū syluestre,
 & organū, & piper, aperit oppilationē hepatis, & splenis. & dactyli humidī, & omnia q̄ accipiunt
 ex frumēto, præter panē bene paratū ex arte. uinū dulce generat oppilationē in hepate, & lapidē
 in renibus, & crassum reddit splenē. Omne quod tarde descendit, est sicut quod accipit ex medul-
 la frumenti, & fabarum, & lentium, & cerebra, & hepata, & interiora, & omnia oua dura elixa, &
 alla, & oua frixa, & faseoli, & sesamū, & glandes, & poma, & pira pontica, & uinum dulce, ponti-

CAP. 19 cum, crassum, nouum, & omnes aquæ. De ijs, quæ uelociter corrumpuntur in stomacho sunt
 chrysolomela, & mora, & batheca: quæ si cito non descendunt de stomacho, & obuiant humoribus
 malis,

A malis, cito corrumpuntur. & debent ista comedi ante cibum, amouenda de stomacho, propter uelocitatem descensionis eorum, & lubricitatem uiarum in eo, qui comedit prius ista. nam quando comeduntur post cibum, corrumpuntur propter remanentiam eorum in stomacho, & relinquunt corruptum cibum corruptione eorum: & quandoq; taliter corrumpuntur, quod euenit sicut uenum perniciosum.

De cibis, quæ non uelociter corrumpuntur in stomacho, melior est crassus, solidus, tarda digestionis, sicut caro uaccina, & pedes, & maxime pedes uaccæ, & quæ similitur istis. CAP. 20

Quando superfluitates ciborum tarde descendunt de stomacho & intestinis, debent dari cibi leniētes & pungētes, in quibus sit dulcedo, aut acuitas, aut falsedo, aut nitrositas: ut aquæ caulii, & lentium. leniunt enim uentrē: & eorum substantia substringit uentrē: & brodium galli antiqui, & panis multi furfuris, & fœnum græcum cum melle, & oliuæ cum aqua, quando comeduntur ante cibum cum muria, leniunt uentrē: & quando etiam comeduntur post cibum sine muria, & maxime, quæ sunt ponticæ, cum aceto, confortant stomachum, & deprimunt cibum, sicut iam memorauimus de rebus stypticis confortantibus stomachum: & lac subtile, & multæ aquositate: & caseus, quando maxime admiscetur ei sal & mel: & caro paruorum animalium, & sicla, & charaf, & okis, & cucurbita, & batheca, & ficus, & passulæ dulces, & nuces humidæ, & siccæ, quæ CAP. 21

B do mollificantur in aqua: & mora, & pruna humida, & sicca, quando infunduntur in aqua mellis, aut comedatur, aut bibatur uinum dulce, & differatur plurimū cibum, sunt lenitiua uentris. & aqua mellis aliquando tendit uelociter in uenas, & uadit cum eis totum nutrimentum, & claudunt uentrem, & prognosticant urinam, & aliquando mundificant stomachum, & mordicant, & excitant ad deponendum cibum, & leniendum uentrem. & mel quando non coquitur lenit uentrem, & si coquatur non lenit: & similiter aqua mellis, quando multum coquitur. & secaniabin mundificat stomachū & intestina, & quandoq; facit in intestinis tinesmon. & uinum dulce, & mustum, leniunt uentrem. CAP. 22

Quando est descensus cibi de stomacho ante suam digestionem, debent ministrari cibi stringētes styptici: & ipsi sunt, in quibus dominatur stypticitas, aut ponticitas, aut crassitudo: & tales sunt cydonia, & pira, & grana myrti, & fructus spinæ albæ, & substantia lenticularum, & castaneæ, & glandes, & uinum ponticum: & hæc stringunt uentrem cum stypticitate & ponticitate ipsorum: & oriza, & panicum & milium, & sauc hordei stringunt uentrem cum siccitate eorum. & caro leporis, & caules cocti post effusionem aquæ primæ ab eis cum aqua eorum secūda: & lac coctum, & caseus, stringunt uentrem cum crassitie sua. & oportet quod lac coquatur, donec sit aquositas consumpta. nam eius aquositas lenit uentrem: & etiam possibile est, quod lapides fluuiales, aut frusta ferri igniti remoueant illam ab eo, & quando separatur aqua eius, confert descensui superfluitatum acutarū, nisi sint multum crassæ, quando fit operatio cum eo: sed aliquando caseatur, & glutinatur in stomacho: & aliquoties egreditur à stomacho, & generat in hepate oppilationes, aut lapidem in renibus: & oportet propterea mittere in ipso post consumptionem aquositate aliquid ad sublationem ipsius, & ut non caseetur, nec generet oppilationem, nec CAP. 23

lapidem. & omnia acetosa, sicut poma acetosa, & granata acetosa, si inueniunt in stomacho humorem malum, & crassum, incidunt, & expellunt, & leniunt uentrem: sed si inueniunt mundum, stringunt uentrem.

C les, aut frusta ferri igniti remoueant illam ab eo, & quando separatur aqua eius, confert descensui superfluitatum acutarū, nisi sint multum crassæ, quando fit operatio cum eo: sed aliquando caseatur, & glutinatur in stomacho: & aliquoties egreditur à stomacho, & generat in hepate oppilationes, aut lapidem in renibus: & oportet propterea mittere in ipso post consumptionem aquositate aliquid ad sublationem ipsius, & ut non caseetur, nec generet oppilationem, nec

lapidem. & omnia acetosa, sicut poma acetosa, & granata acetosa, si inueniunt in stomacho humorem malum, & crassum, incidunt, & expellunt, & leniunt uentrem: sed si inueniunt mundum, stringunt uentrem.

Spurij.

Kx iij EX

EX GAL. ET ALIIS PRÆSTANTISS. MEDICIS.
DE AQUIS.
CAPITA SEX ORIBASII.

Augustino Gadaldino Mutinensi Medico interprete.

Hic libellus in prioribus æditionibus De bonitate aquæ inscriptus, mutilus legebatur.

Libri primi ad Eunapium. Cap. xiiij. Ex libri quarti ad Eustathium filium Cap. ultimum.

De aquis ex Galeno.

QV ARVM præterea bonitatis ac uitiositatis experti esse debemus. nam hæ ad omnem uictus rationem multiplicioris sunt usus, quam cætera ferè omnia. Scire itaq; oportet illam aquam esse optimã, quæ nullam prorsus qualitatem gustu aut odore præ se ferat. statim uero & hæc bibentibus iocundissima est, uisuiq; pura. Siq; ab hypochondrijs confestim descenderit, nullam aliam præstantiorem perquirito. Nam quæ in hypochondrijs diu morantur, uentremq; ferunt, inflât, ac grauât, licet prædicta bona adsint: semiprauæ iudicandæ sunt. quin & quæ in eiusmodi aquis elixantur, tardissime ac deterius elixantur. Satius igitur est huiuscemodi aquam experimento iudicare. Quòd si quis ex indiçijs discernere ipsas uelit, ex ijs quæ dicent, iudicet. Quæ enim ad septentrionem spectant, ac solem auersantur: illæ tarde permeant, ægre coquantur, tarde etiam calefiunt & refrigerantur. Quæ uero ad orientem uersæ sunt, ac per meatum quendã uel terram puram colatæ, celerrime tũ calefiunt, tum refrigerant: eas optimas esse sperandum est. Bonæ etiam & quæ æstate frigidiores, hyeme calidiores existunt. Sunt qui pondere ipsas probent, ac quæ leues sunt, meliores esse arbitrentur. Sed hoc si cum prædictis alijs indiçijs numeretur, laudandum est: sin per se solum sit, non erit sufficiens bonarum aquarum argumentum. Le- G uissima uero (ut ait Hippocrates) dulcissima, limpidiissima, ac tenuissima sunt & ipsæ pluuiiales. propterea quòd sol, quòd leuissimum ac tenuissimum est, trahit, idq; non ex cæteris solum aquis, sed & ex mari, & ex ipsis etiam humanis corporibus. unde facillime omnium putrescunt aquæ hæ pluuiiales, ut quæ uarijs ac multis consent qualitibus. Nemo tamen aquam quæ facile putrescit, pessimam esse autumet. nam quòd facile alteretur, bonitati potius quam uicio tribuitur. quare ubi cæteras habueris optimæ aquæ notas, licet facile putrescat, optimæ hæc censenda est. cum uero iam mutari cœperit, ijs qui eam biberint, raucitatũ, tussium, grauitatumq; uocis causa est. Harum autem aquarum pluuiialium præstantissima est temporaria seu æstiuæ, deinde tonitruæ, postremo nimbæ. Quæ uero ex glaciæ niuæq; conflantur aquæ, uiciossimæ sunt. Dum enim aqua cõgelatur, quicquid tenuiorum partium inerat, exprimitur. Aquas palustres, foetentes, ac absurdis qualitibus præditas, expedit elixationibus ad melius reducere, sicq; bibere temperatas uino, acerbis quidem dulciori, alias autem acerbiori. Aliquas etiam colare bonum est, ut salsas et bituminosas. Sed salsæ polentis elixentur. Quæ uehementer frigidæ sunt, post cibum bibantur: non tamen affatim aut inhianter, nec sine uino. Quidam cibos ac potus quosdam remedia aduersus aquarum uitia inuenerunt: ac aliq; quidem cicero decoctum præbibunt: uel ipsa etiam cicera commanducant: aliq; caualidas pariter cum pisce aliquo elixas, foeniculos itidem: aliq; betas & cu- H curbitas cum muria uinoq; diluto præmandunt.

Libri quinti Collectionum medicinalium ad Iulianum Imperatorem.

De Aquis ex Galeno.

CAP. I.

QVA quæ optima est, omni prorsus carere debet qualitate, non ad gustum tantum, sed etiam ad olfactum. Fuerit autem & hæc ipsa tum iocundissima bibenti, tum exquisite pura. Si uero etiam celeriter ab hypochondrijs descenderit, non est, quòd præstantiorem aliam perquiras. Ita ut quæ puræ quidem sunt, & splendidæ, & dum bibuntur non iocundæ, diutius tamen in hypochondrijs morantur, uel uentrem ferientes, uel inflantes, uel grauantes: semiprauæ censendæ sint. Enim uero multæ etiam tales sunt, de quibus præcipue mihi uidetur scripsisse discrimen ab optimis aquis, Hippocrates, ubi inquit, Aqua quæ cito calefit ac refrigeratur, leuissima est. Neque enim in cœnolis, uel

A uel maleolentibus, uel quid mendicamentosum gustu præ se ferentibus, eiuscemodi dignotio ex usu est: ut quæ manifeste omnibus appareant: sed in quibus nihil quidem eiuscemodi inlit: uerum alia quædam ob prauis aeris admisionem uitiositas circa aquam sit: uel etiam aliquod aliud inlit uitium, ipsi aquæ connatum, quod latentem habeat causam. Is his enim memorata hæc dignotio optimum est iudicandi instrumentum. Neque enim celeriter aut calefiunt aut refrigerantur eiuscemodi aquæ. Alia quoque huic similis est dignotio per ea quæ in ipsa elixantur, uel olea, uel legumina, uel fructus, uel radices, uel carnes. Celerrime enim in optimis aquis, tardissime in prauis elixantur. Has quæ tam prauas aquas ueteres quidam ἀρέγαινα & ἀρεδάμωα, id est indomitas ægreque coctibiles, seu crudas appellarunt: quo pacto & ipsa etiam legumina quæ difficulter elixantur. Tutissimum ergo est experimento talem aquam iudicare. Quod si quis etiam ex indicijs eius facultatem prænosse uelit. Quarum fontes ex faxis scaturientes, ad septentrionem erumpunt, solémque aduersum habent, has omnes ægre coctibiles tardique transitus esse iudicandum est. statim etiam ipsis accidit, ut tarde tum calefiant, tum refrigerentur. Sicuti contra. Quarum fontes ad orientem erumpunt, ac per meatum quendam ac terram puram percolantur, celerrimeque tum calefiunt, tum refrigerantur: has præstantissimas esse sperandum est. Aquæ uero pluuiiales (ut inquit Hippocrates) sunt leuissimæ, dulcissimæ, limpidissimæ, ac tenuissimæ. nam sol leuissimam aquæ partem tenuissimamque attollit, sursumque rapit. attollit autem non ab alijs aquis tantum, sed & a mari, omnibusque alijs corporibus. unde celerrime omnium putrescunt. Maxime enim ea corpora quæ unam in se ipsis habent qualitatem, difficilius putrescunt, quam quæ multas obtinent: quando non ob aliam causam corpori adsit, ut uel difficulter uel facile putrescat. Sanè animum attendere oportet, ne quispiam aquam quæ celerrime putrescit, deterrimam esse opinetur. eadem enim etiam præstantissima esse poterit, ubi omnia optimarum aquarum indicia superiore sermone tradita, habuerit. Nam quod facile secundum qualitatem alteretur, id in bonitatem potius quam uitiositatem aquæ referendum est. Signum autem bonitatis pluuiialis aquæ est, quod a solari caliditate concoquatur. Nam & cætera omnia quæ elixantur, seipsis dulciora euadunt. Cum uero putrescere cœperit, penitus absurda est. Qui enim aquam adhuc putrescentem bibunt, raucitatibus, tussibus, uocumque grauitatibus corripuntur. Ex ipsis autem pluuiialibus aquis, quæ æstate fit, quam horæan, id est horariam seu temporariam Hippocrates uocat, nimbali præstantior est. Melior etiam est nimbali tonitrualis. Quæ uero ex glacie uel niue liquescenti fiunt, deterrimæ sunt. Nam in ijs quæ a frigore congelantur, quicquid in ipsis continebatur, quod tenuissimarum esset partium, id totum exprimitur. Sanè præstiterit, quæ fœculentæ sunt, & maleolentes aquæ, & quæcunque absurdas habent qualitates, eas prius elixatione alteratas offerre. Et in alium etiam usum aquam præcalescentes refrigeramus, quamuis neque gustum neque olfactum prauum habeat, exquisiteque sit pura: quando ipsam diutius in uentriculo commorari, nocumentumque aliquod inferre experti fuerimus. Nam caliditas aquam, quæ elixatur, totam æqualiter fundendo, eam aptam ad secretionem reddit. Dum enim refrigeratur, terrestres quidem partes innata grauitate descendentes, ad uasculi fundum peruenient: aqua uero his supernabit: qua sensim in aliud uas transfusa, citra noxam uti poterimus. Post elixationem uero quando aquam frigidissimam reddere uoluerimus: niuem quidem si habeamus, aquæ prius calefactæ extrinsecus ipsam circumponimus: niue uero si careamus, ex puteis, uel aquæductibus refrigerationem ipsi comparamus: ipsam nimirum prius calefacientes, ut alteratu facilis reddatur. Nam quicquid ante calefactum est, promptius in se ipsum totum, alterationem quæ a uicinis corporibus fit, suscipit. Cum uero uasculum in puteos demiserimus, uel aquæductibus subiecerimus, necessario operculum ipsi faciemus: ac undique ipsum exquisite stipabimus, uasculum sanè non implentes, sed uacuum id aliqua ex parte facientes, ut nimirum aer qui inter operculum & aquam in uasculo positam medius est, prius refrigeratus, ita contactu propinquam aquam refrigeret. Vbi autem nihil eiuscemodi adest, ut in Ægypto, uasculum suspendentes, detectum id, quod aerem suscipiat, relinquimus. Quoniam uero nec incidentis nec calidi quicquam habet aqua, iure optimo tarde meat, ægre concoquitur, ægre itidem subducitur omnis aqua. quamuis alioqui optima sit. Moratur enim multo tempore in uentriculo, fluctuationes ipsi ferè semper inferens, sique uentriculus biliosus fuerit, simul & ipsa aqua corrumpitur. cumque uix a uentriculo in ieiunum transierit, haud facile distribuitur, Quapropter nec ad mouendam urinam, nec ad educendum sputum natura apta est. Neque tamen sitim sedat, etiam si diutissime in uentriculo moretur, quandoquidem in totam profunditatem non immergitur, nec ariditatem irrorat. Quod autem non nutriat, sed uehiculum duntaxat nutrimenti sit, dudum ab Hippocrate alijsque præstantissimis medicis dictum fuit. Quare nec uitalem uirtutem potest roborare. Et hæc sunt causæ cur Hippocrates relicta aqua ad melicratum, oxymeli, & uinum in ægrotantibus peruenerit. Ac quantum quidem ad hæc, nunquam ea quis uteretur: plerique tamen in alijs falsi, ad aquam confugiunt, in qua danda magnopere non potest aberrari, cum nec uires etiam magnas ipsa habeat. Præuus autem fit usus oxymelitis, uini, & melicrati tum ob confertas mutationes, & tum ob acraton hoc est intemperatam meracamque

GALENO ASCRIPTVS LIBER

seu impermixtam mitionem à medicis magna ex parte factam. Nam ueluti manus quædam, B
 quæ ad distributionem aquam rapiat, minimum omnino uini immiscendum est: quo nimirum
 aqua, syncera esse desinat: Sic sanè oxymeli illud quod aquosum est, laudo. Possit etiam quis eo
 melicrato, quod aquosum est, citra periculum uti: nam quod impermixtum est, nisi prius aluum
 subducat, maxime nocuum euadit, ac præsertim in picrocholis, & ijs qui magna habent uiscera,
 in quibus sanè corporibus aqua etiam ipsa nocua est, quando in bilem uersa fuerit, diutius in hy-
 pochondrijs morata. præter enim hæc omnia quæ habet mala, adhuc etiam cum sit stercoreis ex-
 pers, nullam alui subductionem facit. Quòd uero hæc ipsa, cum in accessionum initionis bibitur,
 lædat, omnibus sanè notum est. Quando ergo in potu utilis erit aqua: quando sola potione pro-
 diata laborans utitur: ptissanæ cremorem nondum assumens. Tunc ergo in medio aliorum po-
 tuum aquam quis in tempore offerat, præcipuè que quando laborans siticulosus sit: nam inunda-
 tionem (Græce πλημμυρία) quandam, hoc est humiditatis multitudinem, ab ipsa fieri asserit
 Hippocrates. quare inter melicratum & oxymeli parum aquæ dat, quippe quæ ad expuendorum
 humiditatem conferat. Quin & ubi uinum maxime nocuum sit, tunc & aquam dat. Nocuum
 autem est, cum uel delirat laborans, uel caput uehementer dolet. Suam igitur propriam natu-
 ram humidam ac frigidam habet aqua. adscititiam autem acquirens caliditatem, calefacit quidem F
 ac humectat propinquas sibi res: at non similiter ambo hæc facere natura apta est. uerum hume-
 ctat quidem summe, siue tepida, siue temperata, siue etiam calidior existat: calefacit autem non
 summe, nisi quæ extreme ferueat. Exploretur autem hic sermo in temperata natura. Si enim huic
 naturæ aquam temperate calidam offeras, siue lauando siue perfundendo quamcunque uelis par-
 tem: hanc ipsam, humidiores ac calidiores demonstrabis in ipso perfusionis tempore. Si
 uero posthac quieueris, ut qui frigida corpus nec coegeris nec densaueris: paulo post frigidio-
 rem ipsam se ipsa factam comperies: caliditate innata immoderatus perspirata. Non tamè quem
 admodum frigidius deinceps, ita etiam siccior demonstrat corpus calidæ aquæ usus. quamuis cer-
 te & hoc fieri uideretur, tum ob meatuum raritatem, tum ob corporis mollitudinem, tum deni-
 que ob substantiæ fusionem. Necessè est enim ut largior in huiusmodi affectionibus fiat euapo-
 ratio. Vapor autem humor est attenuatus. Verum non sic se habet rei ueritas. Nam quæ in uasis
 ac alijs uacuis regionibus continentur humiditates, uniuersæ uacuantur: corpora uero ipsa uaso-
 rum, ac uniuersum carnosum genus, humidius se ipso fit. & hanc solam facultatem, ut uidetur,
 nunquam deponit aqua. Neque enim cum feruens comburit corpora, quæ uita sunt, sicca euadunt,
 ut quæ ab igne assata sunt: neque etiam cum summe frigida facta, toto die uel etiam longiori tem- G
 pore super aliquam partem effunditur, eam siccior reddit. sed hæc quidem accidunt, propte-
 rea quòd humiditas quæ in uasis alijsq; regionibus continetur, uacuata est: innatæ autem ac soli-
 dæ ipsæ partes (hoc est τὰ σφύρα) nulla in re se ipsis sicciores fiunt.

De aquæ frigidæ & oxymelitis in ægrotantibus exhibitione.

Caput. ij.

Quoniam omnis affectio corporis, quæ præter naturam est, à sibi ipsi contrarijs curari est osten-
 sa: patet febrem quoque ipsam à frigida extinctam omnino iri, quando ipsa sola fuerit sine ulla
 affectione quæ à frigida lædatur. Nam si cum febre, alia sit affectio, quam frigida lædit: licet
 quæ ex hac ipsa affectione orta est febris, à frigida confestim extincta fuerit, alia tamè deinde gra-
 uior febris accendetur, aucta ea affectione, quam frigidæ potio læserat. Læduntur autem à frigi-
 da affectiones, tum quæ sunt partium phlegmone laborantium, tum quæ sunt succorum incon-
 coctorum, quorum nota ac indicium est ipsa urinarum inconcoctio. Si igitur urinæ concoctæ
 sint, simulq; nulla pars principalis phlegmone uexetur: hæc satis erunt, ut ad frigidam dandam
 nos impellant. Quòd si æstatis tempore uehementia febris aliquando urgeat, laboransque iuue-
 nis sit ac frigidæ potioni assuetus: si unà cum aspectu ac consistentia urinarum sublimamentum
 laudabile uideas: frigidam dando, non peccaueris, quamuis aliqua particula phlegmone uexe- H
 tur: sed malueris hoc in loco febris quidem uehementiam quam primum sedari, reliquias autem
 phlegmones pluribus diebus indigere. scirrholiores enim solutuq; difficiliore ut ipsæ euadant,
 necesse est. Si igitur non admodum adurentes sint febres, frigidam dando in particulis phlegmo-
 ne laborantibus, magnopere à cōiectura aberrabis. Nam quæ uehementer flammeæ sunt febres,
 phlegmonem erysipelatosam quoquo modo esse significant. ideoq; frigida etiam hanc iuuat sicu-
 ti in exterioribus conspicitur. in ijs ergo qui incipientes habent phlegmonas in iecore, uentricu-
 lo, alijsq; eiuscemodi particulis, exquisitori determinatione est opus. Magnopere enim hi omnes
 læduntur, licet in tempore assumpserint, si aliquantum potus ipse quantitate excedat. Quoniam
 autem principia earum phlegmonarum quæ sine ictu aut uulnere consistunt, uel ob imbecillitatem
 particularum uel ob aliquam igneam caliditatem fiunt: eas quidem quæ ob imbecillitatē fiūt, sem-
 per frigida lædet: eas uero quæ ob igneam quandam caliditatem, ea ipsa moderate exhibita iuuat.
 Periculum enim est in largiori potu dando ne pars ad contrarium excessum transeat. adhuc
 uero tales affectiones frigida potio iuuabit, si dum sani erant, ea ipsa uti solebant. Considerandi
 igitur sunt, qui in thorace, uentriculo, iecore, ceruice, ac toto capite sunt ualidi morbi. Nam ar-
 tus, (quæ cōla Græce hoc est membra longa dicuntur) haud magnopere fortasse lædentur: læden-
 tur

A tur etenim aliquantulum per quasdam affectiones, quas deinceps dicam. Quod uero horum eadem futura sit noxa, quanta prædictarum partium ualide affectarum sit, ne id quidem idiota assereret. Si igitur erysipelatosâ uel herpistica hoc est serpigiosa quædam affectio in hypochondrio sit, uel erysipelatosâ phlegmone, uel aliqua alia affectio summe calida ex intemperie nimis sine succis genita: tunc frigida potio iuuabit. Sicuti eadem maxime lædet, ubi abscessus, uel œdema, uel scirrhus, uel ulcus, uel intemperies frigida affuerit. Quoniam autem de artubus dicere sum pollicitus, sciendum est, quod quæ in his sunt phlegmonæ neruofarum partium, à quibus alioqui spasmodorum imminet periculum, à frigida potione maxime læduntur. Si autem in carnosa artuum parte phlegmone gignatur, bibere etiam frigidam homo poterit. & si extrinsecus fesse, præsertim si frigida potioni fuerit assuetus. Cùm igitur febris fuerit sola sine ulla alia affectione quæ à frigida lædi possit, tantum frigida dandum est quantum laborans ipse anhelitu non iterato haurire poterit. Oxymeli autem æstatis tempore frigidum datur, ut laborantis sitim non exacuat. quapropter etiam antequam concoctus sit morbus, oxymeli frigidum dare audemus æstatis tempore: aquam certe in eiusmodi affectione ad saturitatem non daturi. nam tum phlegmonem densabit, si ob eam febricitent: tum succos seruabit in concoctos, si ob hos ægrotent. At oxymelitis tunc parum damus, tanquam tepidum prius sit in uentriculo euasurum, quam eius frigiditas usque ad costam distribuatur. Quod si exiguum quid distributum etiam fuerit, illud ab ipso oxymelice corrigetur, ut quod incidendi facultatem habeat.

Ex libris Rufi de Aquis. est in secundo Libro de Dieta seu Potibus.

Cap. iij.

Aquæ, quæ residues sunt, (uoco autem eas quæ sunt ex puteis) cum minime sint fatigatæ, neque ualde tenues sunt: siquæ intro inierint, minus madefaciunt, ac dissoluunt cibos, minus item concoquunt, nec bene etiam per urinam redduntur præ crassitie, & quia frigida sunt. Fiunt autem potabilius tum crebro haustu ac si effluerent, tum expurgatione puteorum. Quæ uero fluunt, multo sunt tenuiores, atque ad madefaciendum præstantiores, ad concoctionem item, & ad urinam redditionem. Quæ uero sunt ex stagno, omnes pessimæ sunt, Nam & odorem absurdum habent, sicuti putrefactæ. & æstate quidem calidæ fiunt, hyeme autem frigida. quod maximum signum prauitatis aquarum statuo. Æstate igitur uentres perturbant, tarde etiam in uesicam transeunt. sæpius item difficultates læuitatesque intestinorum homini inferunt, à quibus res tandem in aquam intercutem cedit. Hyeme uero cum frigida sint, uentres quidem non admodum perturbant: rupturas autem, pleureses, & tusses faciunt. quin & ad lienem repunt, postea in aquam intercutem desinunt. ex liene autem & pedes ulcerantur, & ea ipsa ulcera celerem curationem non admittunt. Solæ autem quæ in Ægypto sunt paludes, ex omnibus quas nouerim sunt salubres: quod & hyeme aqua non putrescat, neque enim supercalefit: & autumno Nilus paludes replendo, antiquam aquam extrudat, & aliam recentem in eius locum reponat. De aquis autem pluuiialibus hæc cognosco. Aquæ pluuiiales leues sunt, tenues, puræ, gustantiq; dulces. & si quid in ipsis elixare uolueris, celerrime id elixatur: siquæ ipsas calefacias, celerrime calefiunt. uinoque per exiguo temperantur. quare bonæ sunt ad concoctionem, bonæ ad urinarum secretionem: bonæ iecori, lieni, renibus, pulmone, ac neruis. cum enim facultatem ualde refrigerantem non habeant, merito hisce partibus fiunt benigniores. Vernales ergo ac hyemales opportunissimæ, ac optimæ sunt: quas sanè ego præcipue laudo. Autumnales autem & æstiales fuerint quidem alijs præstantiores: sed non omnes omnibus. nam uiribus quidem eas quæ in terra sunt, antecellunt: quàm uero sint uernalibus hyemalibusque inferiores, dici sanè non potest. nam terra siccius uaporat æstate, & autumno (&) aer multas habet terræ sordes, quas pluuiæ purgant. tales igitur sicciiores nitrosioresque ut sint necesse est, atque ad abstergendum per intestinaque descendendum idoneæ: minime tamen sunt accommodatæ renibus, pulmone, & arteriæ: quin & plus uiri tales aquas ferre necesse est: quod earum nitrositas uincatur. Differunt autem non parum etiam aquæ penes status uentisue aquilonares & australes. In aquilonaribus enim dulciior quidem pluit aqua, uerum frigidior: in australibus autem minus quidem dulcis, calida autem magis. Et in uniuersum tempora quæ imbribus pluuijs uel abundant, dulciorem: quæ eisdem carent, sicciiores sunt, nitrosiorem aquam præbent. Quæcunque autem à niue & glacie fluunt aquæ, uniuersæ duræ quidem sunt, frigiditateque excedunt, dulces tamen sunt gustanti. aqua autem quæ dura frigidaque sit, neque ad concoctionem neque ad urinam redditionem commoda est, quin & neruis, pectoribus, costisq; mala est. nam & spasmos tetanosque infert, ruptionesq; in thorace facit, ut etiam nonnulli subcruenta exspuant, ac suppurentur. Fontanæ autem aquæ quæ ad orientem uergunt, uniuersæ humiditate, tenuitate, odoris bonitate, quodq; tum moderate humectent, tum moderate calefaciant, cæteris excellunt. Quæ ad septentriones, dulces quidem sunt, sed immoderatus refrigerant. Quæ ad occidentem, uiolentæ sunt in refrigerando, uiolentæ item & duritie. unde raucitatem, laterum morbos, ac spasmos inducunt. Quæ ad meridiem, saliores calidioresque sunt, minimèque ut per urinam reddantur idoneæ, ad secessiones autem per intestina, præstantiores sunt. Atqui, licet aquas quæ sunt in meridie, non laudem, Nilum tamen ita laudo,

Spurij.

Kx v ut paucis

GAL. ASCRIPTVS DE BONITATE AQVÆ.

ut paucis admodum fluuijs in bonitate aquæ comparandus uideatur. nam & uentrē subducit, mulieribusq; purgationes citat, & in puerperio bibitur. Pleriq; uero meridionales aquæ refides sunt, quibus duplex est noxa: altera, à regione: altera, quòd nò effluat. Pro terræ uero natura sic de aquis dignoscere oportet. Nam terrarū alia est plana seu campestris, alia colles, & montes. Campes- tris ad aquarum effluxiones deterior est, multiq; hoc in loco putei fossiles, fontesq; refides sunt. Colles & montes sunt præstantiores. nam & puriores aquas, tenuiores, & meliori præditas odo- re, dulcedineq; suauiores præbent. Rursus camporum nonnullis falsugo & nitrum insidet æstate & autumnò: nonnullis nihil: uerum terram hanc, dulcem appellant. hic ergo & aqua est præstan- tior potabiliorq;: illic falsa ac nitrosa. Ex montibus itidem, alij terrei, alij petrosi. ac terrei aquas habent præstantiores quo ad mollitiem, & quia minus sint frigide: petrosi, quo ad duritiem & fri- giditatem aquas habent deteriores, puriores tamen cæteris, sedimentòque uacantes. Maxima autem ac notabilissima in aquis est differentia, tum ex metallis, tum ex herbis illic natis. Ac metal- la quidem tum ad aliam habitationem, tum ad aquæ potionem nocua sunt. Herbae uero nonnun- quam quidem admodum lædunt aquam: nonnunquam autem ipsam adiuuant: ut sium, calamen- the, & adiantum, hæ enim plurimè in riuis seu canalibus nascuntur. ac laudabilem quidem aquam lædunt: prauam uero alioqui iuuant, cum quoddam ab eis ueluti medicamentū ipsi aquæ commi- sceatur. Euadūt autem præstantiores ut per urinam reddantur, eiuscemodi aquæ. Non minima er- go habenda est consideratio an etiam à terra uel aliunde aliquod aquis uitium adueniat: quòd nò satis sit fontes hic quidem præstantiorem aquam ac potabiliore, illic uero falsam ac nitrosam præ- bere: nisi etiam quæ ad riuos attinent, similia existant. Quæ igitur maxima sunt, in hoc sermone dicta sunt. Dicantur autem & alia signa bonitatis aquarum. Quæcunq; aquæ hyeme quidem cali- dæ sunt, æstate uero frigidæ, quoquo modo uidentur esse optimæ: Quæ uero simili modo in calo- re & frigore, quo tempora se habent, pessimæ. Nam æstate in terra superficie calor aduenat: hye- me in profundum immergitur. ob idq; mihi uidetur, fontes, quicunq; à profundissimis partibus fluunt, & quæcunque antra caua, omnia per hyemem calidissima esse, per æstatem frigidissima. i- deoq; omnia quæ in superficie sunt, unà cum temporibus commutantur, quo cunq; modo ea ipsa tempora in calore uel frigore se habeant. Mirabile autem est quod (alicubi) aqua hyeme euane- scit, æstate apparet. quamuis contrarium iure esse deberet. Verum etiam huiusce rei causa, in ca- lor ipse habet: ut qui profundas aquas secum conuehat. nam & hæ calorem ipsum sentiunt. Qui- cunq; enim fontes profundi sunt, parumq; admodū ab externis imbribus suscipiunt, hyeme quidē ac per uehementissima frigora minimos, æstate uero maximos comperies. Quare & quod in De- lo est stagnum, hæc ipsa eisdem de causis patitur: puteiq; qui in Pythopoli sunt. Vna ergo hæc ipsa est bonarum ac prauarum aquarum cognitio: si hyeme calidæ, æstate frigidæ sint. Secunda uero, si in ore gustantis nihil notabile habeant. ita uero nec multo uino pro temperando indigebunt, omniq; uino conuenient. Esto autem & pura illa, quæ præstantior est: nec alioqui colore infecta, nec facem subsidentiamq; habēs: statim uero quæ pura est, pondere etiam est leuis. nam quæ pon- dere leuis est, terræ semper impermixta est: quæ uero est grauis, terræ ratione plus grauat. Sunt & hæc non minime consideranda. ut, si cito ipsa calefiat, ac refrigeretur. nam eiusmodi aquæ cæteris sunt præstantiores: Et quomodo ad concoctiones, quomodo item ad secessionem se habeat. nam quæ citius concoquunt, sunt præstantiores: & quæ secedunt, si per uesicam secedant, sunt præstan- tiores: deterior autem est aquæ per intestina secessio. Quarum uero in nostra arte non est, ope- ra perdiscere, ea ab incolis percontari debemus. Nequaquam autem facile sciri possunt quæ præ- ter rationem eueniunt. Ne diutius morer, Aqua in Leontinis est, ex qua si quis biberit, moritur. Huiusmodi alia in Phæneo Arcadiæ conspicitur, quam Stygos hydor appellat. Huiusmodi item alia in Thracia, & stagnum illud quod apud Sauromatas est, quod nec auis transuolare potest. Et aliud etiam apud Medos est, cui ichorem nigrum supernatare dicunt. qui ubi igni admotus fu- erit, accenditur. hoc medicamento Medeam tradunt Creontis filiam perdidisse. Est etiam Susis aqua, quæ si bibatur, dentes excutit. Sybaris autem fluuius homines infœcundos reddit. Quæ ue- ro in Æthiopia est aqua, rubra appellata, furorem inducit: Quæ in Ægypto est, bibentium capi- ta depilat. Horum sanè nihil sciri potest cur qui illis inconsiderate iam usi fuerunt, multi quidem mortem obierint, multi uero aliud quid inconueniens perpessi fuerint. Sunt & alia multa aqua- rum facultates, quæ non secundum communem naturam se habent. Nam quæ Lycestis est aqua, bibentes ad temulentiam adigit. Quæ in Clitorio Arcadiæ est, in ea si quis se lauerit, odorem uini amplius sustinere non poterit. Aqua Arethusa in Chalcide, mulieres quidem iuuat: cætera uero animalia, si ex ea biberint, pedum doloribus afficiuntur. Cydnus pedum dolores sedare credi- tur, quamuis frigiditate excellat. Qui uero habitat, ubi praua est aqua, excogitare debet, ut ip- sam potabiliorem efficiat. Optimum igitur erit, ut ipsa in fictilibus uasis elixetur: ac ubi noctu refrigerata fuerit, rursusq; calefacta, bibatur. Si uero exercitui bonam aquam ex praua preparare fuerit opus, foueas ex ordine ab altissimis locis ad decliua fodere, per illasq; aquam ducere opor- tet: terra dulci ac pingui quæ conficiendis fictilibus sit idonea, in foueas iniecta. semper enim hoc modo aquæ uiciositas in foueis remanebit.